

A gyepnövények magtermésének értékelése

Vinczeffy Imre

Agrártudományi Egyetem, Debrecen

A természetes növényzet fennmaradásának egyik alapja a növények magtermése. Részben a gyeptipológiai, részben a legelőgazdálkodási vizsgálataink "melléktermékeként", több mint 400 faj magtermését állapítottuk meg az elmúlt 35 évben. Ezek alapján nyújtjuk az összesítő tájékoztatásunkat.

Eleinte óvatosan adtunk közre néhány fajra vonatkozó adatot. (VINCZEFFY 1969, 1969a, 1970), majd a mérgező gyomokról (VINCZEFFY 1970), továbbá néhány fűfaj, a fészkesek családjába tartozó több gyepnövény és a gyakoribb szúrós gyomok magterméséről közöltünk adatokat (VINCZEFFY 1971, 1971a, 1971b). A gyep növényeinek magtermésére vonatkozó adatok jelentős részének feldolgozása után három összesítőben ismertettük az eredményt (VINCZEFFY 1993, 1993a és 1994). Ezúttal e három összesítő közlemény minden tizedik adatsorát adjuk közre (1. táblázat), jelezve azt a pazarlást, amellyel a gyep növényei fajuk fennmaradásáról gondoskodnak. Tekintettel egyes fajok "keményhéjúságára" (CZIMBER-REITER 1970), érzékelhető a természeti növényeknek a változó körülményekhez való alkalmazkodása. A növényneveket SOÓ-JÁVORKA (1951) szerint használjuk, mert a legteljesebb tájékoztatást nyújtották a kérdésben és célszerű az azonos növénynevek használata.

Anyag és módszer

Kissé nehéz a sok családba tartozó, eltérő virág- és termésszerkezetű növények magtermésének - összehasonlításra is alkalmas módon való - bemutatása. A részletek megtalálhatók a három utóbbi közleményben (VINCZEFFY 1993, 1993a, 1994); jellemzők:

- a fajonként vizsgált növények száma átlag 50 fölötti (20-250 között),
- a szár/tő, illetve ág/tő (minimum, átlag, maximum) adatai pontosítanak,
- virágzat/szár (/ág), illetve termés/szár (/ág) - minimuma, átlaga, maximuma
- mag/tő átlaga, mert sem a minimum, sem a maximum nem lenne valós értékű, mivel kevesebb szárnál több a virágzat/szár, azokban több a virág és termés, stb.

Nem törekszünk teljes kép nyújtására, mindössze a figyelmet tereljük a jelenségre 426 faj magtermésének vázlatos bemutatásával.

Értékelés

Az 1. táblázatban lévő 43 növény átlagos magtermése 4.918 (tehát közel ötezer). Külön említést érdemel, hogy a bolygatott területek "nyitottak" voltak minden növénynek és a nagyobb versenyképességűek hatalmasodtak el. Ezért ezek a részek a gyomosodás gócai, vagy az újragyepesedés egyes növényzetének alapjai. A nagyobb alkalmazkodó

képességű fajok teret hódítanak. Minél változatosabb egy növényfaj vegetatív és generatív szerveinek a mérete, annál jobb a faj alkalmazkodása.

A faj formagazdagsága egyúttal új ökotípusok megjelenésének alapja, amely segíti új fajok fokozatos kialakulását. Ezért a változó környezethez a legjobban - és folyamatosan - idomuló fajok mindig naprakész genetikai állapotban vannak a létüket meghatározó - ugyancsak állandóan változó - környezettel, naprakész ételmet biztosítva a természetes növényzetet fogyasztó állatoknak.

A gyep növényeinek pazarló magtermése, nemcsak az illető faj fennmaradását biztosítja, hanem számtalan rovarnak, kis emlősnek és madárnak eleségül is szolgál. Gyakran láttuk - terepvizsgálataink közben - a cickányokat, pockokat, ürgeket, amint a magkészletből fogyasztottak. Bejárataikál mindig kevés mag volt, jelezve azok kedveltségét. Csodálatos az a mód, ahogy a fűmagtermő táblán a cickányok és pockok mennyire "megdézsmálják" a kint felejtett kévét. Legalább annyira csodálatos a vadludak "szedegetése" februárban, amikor nincs zöld fű, de a lúdtömeg mégis talál valamit, ami miatt éppen ott a legelőn időz néhány órát.

Az természetes, hogy a gyep tarlója (avarja) tele van a növények lehullott magjaival. Érdekes jelenség viszont, hogy a tanyák környékén, vagy a közhégek közelében egyre kevesebb mag (és rovar) található, mert összeszedik a baromfik.

Érdekes volna a gyep növényeinek magjaiban lévő, különleges hatású anyagok ismerete. Még sok megfigyelés és vizsgálat szükséges, hogy megismerjük a gyepnövények pazarló magtermésének okát, a magok szerepét a faj fennmaradásában és a sok apró lény táplálásában, teljessé téve a környezet élettani egységét.

Irodalom

- CZIMBER, Gy. - REITER, J.: 1970. A tövises iglice (*Ononis spinosa* L.) keményhéjú magjainak szerepe a legelők újragyomosodásában. *Növénytermelés* 19/1. p: 55-61.
- VINCZEFFY, I.: 1969. Agyepnövények magprodukciónak vizsgálata. *Bot. Közl.* 57/1. p:77.
- VINCZEFFY, I.: 1969. A fűfélék magprodukciónak vizsgálata. *Bot. Közl.* 57/1. p:78.
- VINCZEFFY, I.: 1970. Néhány mérgező gyom magprodukciónak vizsgálata. *Agrobotanika* 10. p:241-246.
- VINCZEFFY, I.: 1971a. A fészkesek családjába tartozó gyepkomponensek magprodukciónak vizsgálata. *Agrobotanika* 11. p: 193-202.
- VINCZEFFY, I.: 1971b. A gyakoribb szúrós gyomok magprodukciónak vizsgálata. *Növényterm.* 20/4. p:347-354.
- VINCZEFFY, I.: 1993. A gyep növényeinek magtermése I. Természetes Állattartás 3. DATE kiadvány. Debrecen. p: 211-232.
- VINCZEFFY, I.: 1993a. A gyep növényeinek magtermése II. Legeltetési Állattartás. Debreceni Gyepgazdálkodási Napok 11. DATE kiadvány. Debrecen. p: 67-83.
- VINCZEFFY, I.: 1994. A gyakoribb magyarországi fűvek magtermése. Debreceni Gyepgazdálkodási Napok. 12. DATE kiadvány. Debrecen. 213-227.

I. táblázat

Néhány gyepnövény évi magtermése
 - az 1957-1992. évi vizsgálatok alapján. Vinczeffy 1993, 1993a, 1994. nyomán -
 (a három részre tagolt közlemény minden tizedik adatsora)

Szsz.	A növény neve latinul	A növ. neve magyarul	Családnév	Talaj hidrol.	Vizsg. tőszám	Átlagos mag/tő
5.	<i>Adonis vernalis</i> L.	Tavaszi hérics	Ranunculaceae	mx	160	486
15.	<i>Amaranthus retroflexus</i> L.	Disznóparéj	Amaranthaceae	mx	55	46.980
25.	<i>Arctium tomentosum</i> Mill.	Pókhálós bojtorján	Compositae	m	75	30.240
35.	<i>Asperula glauca</i> (L.) Bess.	Szürke müge	Rubiaceae	mx	15	2.664
45.	<i>Caltha palustris</i> L.	Moosári gótyahír	Ranunculaceae	hm	200	3.135
55.	<i>Centaurea arenaria</i> M.B.	Homoki imola	Compositae	mx	10	3.696
65.	<i>Cerastium diuicum</i> (Bast.) Schw.	Sziki madárhúr	Caryophyllaceae	m	40	2.880
75.	<i>Cirsium arvense</i> (L.) Scop.	Mezei acat	Compositae	m	170	3.607
85.	<i>Crepis ruscadifolia</i> M.B.	Pipaeslevelű zörgőfű	Compositae	mx	70	4.224
95.	<i>Draba lasiocarpa</i> Roch.	Kövér daravirág	Cruciferae	mx	60	702
105.	<i>Eupatorium cannabinum</i> L.	Sédkender	Compositae	hm	30	3.575
115.	<i>Galium mollugo</i> L.	Közönséges galaj	Rubiaceae	m	70	4800
125.	<i>Hieracium echinoides</i> Lum.	Szúrós hölgymál	Compositae	mx	20	228
135.	<i>Inula germanica</i> L.	Hengeres peremizs	Compositae	mx	20	4.928
145.	<i>Leonurus cardiaca</i> L.	Szúrós gyöngyajak	Labiatae	m	40	2.464
155.	<i>Lotus tenuis</i> W. et K.	Sziki kerep	Leguminosae	m	80	2.275
165.	<i>Medicago falcata</i> L.	Sárkerep lucerna	Leguminosae	mx	10	2.128
175.	<i>Mentha longifolia</i> (L.) Nath.	Lómenta	Labiatae	hm	30	39.000
185.	<i>Nigella arvensis</i> L.	Mezei kandilla	Ranunculaceae	mx	25	192
195.	<i>Picris hieracioides</i> L.	Keserűgyökér	Compositae	mx	20	708
205.	<i>Potentilla reptans</i> L.	Kászó pirosrózsa	Rosaceae	hvo	20	2.268
215.	<i>Ranunculus laterifolius</i> DC.	Sziki boglárka	Ranunculaceae	hm	10	1.408
225.	<i>Rumex crispus</i> L.	Fodros lórom	Polygonaceae	hm	90	20.560
235.	<i>Scorzonera parviflora</i> Jacq.	Kisvirágú pozdor	Compositae	hm	20	432
245.	<i>Sinapis arvensis</i> L.	Vadrepce	Cruciferae	m	40	990
255.	<i>Statice gmelini</i> Wild.	Szikszóvirág	Plumbaginaceae	mx	50	1.708
265.	<i>Torilis japonica</i> (Houtt.) DC.	Bojtorjános tüskemag	Umbelliferae	mx	10	6.118
275.	<i>Trifolium hybridum</i> L.	Korcskhere	Leguminosae	hm	30	1.785
285.	<i>Trifolium resupinatum</i> L.	Fonákhere	Leguminosae	m	10	535
295.	<i>Tussilago farfara</i> L.	Martilapú	Compositae	m	30	1.350
305.	<i>Verbena officinalis</i> L.	Vasfű	Verbenaceae	mx	10	1.577
315.	<i>Vicia tetrasperma</i> (L.) Schreb.	Négymagvú bükköny	Leguminosae	mx	10	288
325.	<i>Xanthium spinosum</i> L.	Szúrós szerbtövis	Compositae	m	20	144
335.	<i>Carex acutiformis</i> Ehrh.	Posvány sás	Cyperaceae	hm	20	5.040
345.	<i>Agropyron intermedium</i> (Host) Beauv.	Deres tarackbúza	Gramineae	m	10	2.131
355.	<i>Avenastrum pubescens</i> (Huds.) Opiz.	Pelyhes zabfű	Gramineae	mx	60	222
365.	<i>Bromus secalinus</i> L.	Gabona rozsok	Gramineae	mx	30	133
375.	<i>Cynodorus cristatus</i> L.	Tarajos cseres	Gramineae	m	90	578
385.	<i>Festuca pseudovina</i> Hack. sp. Wiesb.	Sovány csekesz	Gramineae	mx	145	2.554
395.	<i>Hordeum murinum</i> L.	Egérárpa	Gramineae	m	70	84
415.	<i>Sclerochloa dura</i> (L.) Beauv.	Kőperje	Gramineae	mx	30	773
425.	<i>Ventanata dubia</i> (Leers.) Coss.	Vékonyzab	Gramineae	hm	10	1.681
						222

Megjegyzés: A legelők szélén található néhány növény magtermését is bevettük az anyagba.